

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Анотація. У статті висвітлено історичні етапи формування державної системи управління пам'яткоохоронною сферою в Україні та окреслено шляхи її удосконалення в сучасних умовах.

Ключові слова: культурна спадщина, пам'ятка, охорона культурної спадщини, управління пам'яткоохоронною сферою.

Аннотация. В статье рассматриваются исторические этапы формирования государственной системы управления сферой охраны памятников и обозначены пути ее усовершенствования в современных условиях.

Ключевые слова: культурное наследие, памятник, охрана культурного наследия, управление сферой охраны культуры.

Summary. This article discusses the historical stages of public management system of sphere of protection of monuments and identifies ways of improvement in the current context.

Key words: cultural heritage monument, protection of cultural heritage, the Office of the sphere of protection of the culture.

Українська держава успадкувала величезний пласт пам'яток минувшини, які увібрали глибинне коріння національних традицій і в яких закарбувалися велич історичних подій і видатних постатей. Важливою ланкою сучасного культурного будівництва в Україні має стати державна опіка цим культурним надбанням, щоб забезпечити його збереження для нащадків.

З огляду на нинішній стан збереження пам'яткових ресурсів в Україні та, зокрема, неспроможність держави протистояти нерегульованим процесам використання об'єктів культурної спадщини й забудови історичних міст, нездатність адміністративних служб захистити історичні релікти від руйнацій та знищення свідчить про відсутність у державі ефективної системи управління охороною культурної спадщини.

Незважаючи на гостру актуальність і багаторічні дискусії у пам'яткоохоронному середовищі щодо необхідності удосконалення державного управління у сфері охорони національних культурних надбань, ця проблема донині не отримала належного аналітичного осмислення вітчизняними науковцями та не висвітлена в публікаціях. Хоча на окремі аспекти державного управління в охороні культурних надбань звертав увагу В. Акуленко, розглядаючи законодавчі та нормативні акти пам'яткоохоронного спрямування, що запроваджувались у певний час на теренах України [1]. Побіжно висвітлені окремі питання управління пам'яткоохоронною сферою і в І. Ігнаткіна [2]. Тому основним джерелом інформації щодо організації державного управління у сфері охорони об'єктів культурної спадщини на різних етапах суспільного розвитку стали саме законодавчі та нормативні акти, інші документи, якими регламентувалися пам'яткоохоронні заходи [3]. До дослідження залучено також окремі міжнародні документи, в яких порушувалися питання координації дій на державному рівні щодо забезпечення ефективної охорони, збереження та популяризації пам'яткових ресурсів. Зокрема, в Рекомендації з охорони на національному рівні культурної та природної спадщини (1972 р.) пропонується кожній державі засновувати спеціалізовані державні служби, які мають розробляти й здійснювати комплекс заходів, спрямованих на охорону та популяризацію культурних надбань, складати перелік цих надбань і створювати відповідні центри документації, готувати й формувати кадри пам'яткоохоронців, організовувати тісну співпрацю фахівців різного спрямування та створювати наукові інституції збереження культурної спадщини, забезпечу-

вати контроль за реставрацією та утриманням об'єктів культурної спадщини [4].

На важливість призначення відповідального державного органу, який забезпечував би координацію пам'яткоохоронних заходів на об'єктах культурної спадщини на національному, регіональному та місцевому рівнях, звернено увагу й у Рекомендації із збереження і сучасної ролі історичних ансамблів [5].

Формування засад державної опіки пам'ятками минувшини відбувалося під впливом і в річці суспільного усвідомлення значущості культурних надбань і необхідності їх збереження для ствердження національної культури, традицій народу; водночас підпорядковувалося ідеологічним доктринам держави.

Суспільний інтерес до пам'яток минувшини, досвід охорони та реставрації об'єктів нерухомої культурної спадщини в середині XIX ст. в країнах Західної Європи та оновлення окремих давніх споруд, переважно храмів, на теренах Російської та Австрійської, а пізніше Австро-Угорської імперій, між якими опинилися поділеними українські землі, сприяли як започаткуванню формування пам'яткоохоронної методики, так і зародженню державної системи охорони культурних надбань в Україні.

Уже в 1843 р. при канцелярії Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора створено Київську археографічну комісію, яка ставила за мету об'єднання зусиль у вивченні та збереженні об'єктів історичної спадщини. Велике значення у формуванні наукових засад охорони та реставрації пам'яток архітектури Російської імперії мала створена 1859 р. Петербурзька археологічна комісія, яка, власне, була державною інституцією у галузі вивчення й охорони об'єктів історико-культурної спадщини дореволюційної епохи.

На західноукраїнських землях пам'яткоохоронні заходи у XIX – на початку XX ст. здійснювалися в рамках законодавчих актів Австрійської (пізніше Австро-Угорської) імперії. Так, функціонування створеної 1857 р. у Відні Комісії з охорони пам'яток поширювалося й на українські землі Східної Галичини.

Складні соціально-політичні умови, в яких опинилася Україна після революційних подій

у Росії 1917 р., загалом не сприяли охороні історико-культурних надбань. Декларована радянською владою охорона спадщини певною мірою сприяла залученню до збереження пам'яток представників культури і мистецтва, науковців, фахівців реставраційної справи, діяльність яких позитивно позначилася на роботі відповідних установ та організацій, впливала на підготовку пам'яткоохоронних і нормативних актів. Показовим у даному випадку можна вважати “Положення про пам'ятки культури і природи” 1926 р. [6]. Передусім слід зазначити, що державний нагляд за керівництвом організацією обстежень пам'яток, археологічними розкопками, контроль за утриманням, реєстрацією історико-культурних надбань, планування заходів щодо ремонту та реставрації пам'яток покладалися на Народний комісаріат освіти і його місцеві органи.

Цим положенням встановлено єдиний порядок обліку та реставрації пам'яток в Україні, регламентовано методику дослідження та використання історичних надбань.

Була започаткована й така форма охорони спадщини, як заповідник. Однак законодавчі санкції Положення неспроможні були запобігти тотальному нищенню національної спадщини сталінським режимом.

Водночас, навіть у такий важкий для національної культури час, прогресивно налаштована українська пам'яткоохоронна громада зуміла змусити владу в передвоєнний період створити у державі єдиний орган охорони музейних цінностей і пам'яток старовини. У серпні 1940 року РНК УРСР прийняла постанову щодо створення Комітету охорони та збереження історико-культурних, архітектурних і археологічних пам'яток, на який покладалися завдання державного управління цією сферою [7].

Були утворені також місцеві органи Комітету. Таким чином, мала місце спроба виділити охорону культурних надбань в окрему галузь. Та невдовзі статус цього органу змінили – новостворений комітет підпорядковували Наркомосу.

У повоєнний період охорона об'єктів культурної спадщини регулювалася Положенням про охорону пам'яток культури на території

Української РСР [8]. Згідно з цим Положенням керівництво і контроль за постановкою справи охорони, використання, ремонту і реставрації покладалися щодо пам'яток архітектури на Управління в справах архітектури при Раді Міністрів УРСР та його місцеві органи; охорона пам'яток мистецтва була підпорядкована Комітету у справах мистецтв при Раді Міністрів УРСР і його місцевим органам; а охорона археологічних та історичних пам'яток, музейного майна покладалася на Комітет у справах культурно-освітніх установ при Раді Міністрів УРСР і його місцеві органи. Таким чином, державна охорона культурних надбань була централізована, але розгалужувалася на три відомства.

Охоронні та реставраційні заходи на пам'ятках, відповідно до їх класифікації за видами, регламентувалися ґрунтовними інституціями, як наприклад, щодо пам'яток архітектури [9].

Важливим здобутком, зокрема у сфері охорони та реставрації архітектурної спадщини, цього періоду слід вважати створення наукових і виробничих структур відповідного профілю, зокрема, Української академії архітектури, де зорганізувався загін дослідників пам'яток архітектури, та Спеціального тресту будівництва монументів і реставрації пам'ятників архітектури (1946 р.), який згодом перейменовано на Республіканські спеціальні науково-виробничі майстерні Держбуду УРСР. Так було започатковано формування державної пам'яток охоронної інфраструктури.

Далі ця інфраструктура розвивається й удосконалюється. На базі науково-дослідних і проектних відділів Українського спеціального науково-реставраційного виробничого управління створено інститут “Укрпроектреставрація” з філіями у Сімферополі та Львові. Останній згодом був реорганізований в інститут “Укрзахідпроектреставрація”. Одночасно організовується мережа виробничих реставраційних майстерень.

Соціально-культурні процеси 1960-х років у країні та розвиток міжнародних стосунків спонукали до певних зрушень в пам'яток охоронній сфері. 1957 р. Україна приєднується до Гаазької конвенції про захист культурних

цінностей у випадку збройного конфлікту. Поряд з іншими нормативними актами щодо поліпшення пам'яток охоронної справи приймаються союзний і республіканський закони про охорону та використання пам'яток історії та культури (1978).

Відповідно до Закону УРСР “Про охорону і використання пам'яток історії та культури” державне управління в галузі охорони і використання пам'яток здійснювалося Радою міністрів Української РСР через спеціально уповноважені органи охорони пам'яток, зокрема, Міністерство культури Української РСР, Державний комітет Ради Міністрів Української РСР у справах будівництва, Головне архівне управління при Раді Міністрів УРСР та їхніми органами на місцях.

Отже, система управління пам'яток охоронною галуззю залишається без будь-яких змін і в цей період – була віддана кільком відомствам [10].

Кризові явища у радянському суспільстві 80-х років позначилися й на пам'яток охоронній сфері. Суттєве скорочення фінансування призвело загалом до занепаду, а то й розпаду багатьох структур, що опікувалися питанням охорони культурної спадщини. Пам'яток охоронні заходи підміняються реставраційними реконструкціями раніше зруйнованих об'єктів.

Відсутність належного фінансування пам'яток охоронної галузі, зменшення обсягів реставраційних робіт на об'єктах нерухомої спадщини, захоплення реставраційними реконструкціями призвели до значних руйнацій передусім пам'яток архітектури та занепаду архітектурно-реставраційної школи в Україні.

У роки незалежності в пам'яток охоронній галузі України здійснено низку правових, організаційних та адміністративних заходів щодо поліпшення охорони та реставрації об'єктів культурної спадщини, серед яких важливе значення мають прийняті Верховною Радою України закони України “Про музеї та музейну справу”, “Про охорону культурної спадщини”, “Про охорону археологічної спадщини” та ін.

Побіжно торкнувшись історичних етапів вітчизняного пам'яток охоронного законодавства та нормотворення, маємо розглянути й нині чинні закони стосовно організації державного упра-

вління у сфері охорони культурних надбань.

Законом України “Про музеї та музейну справу”, що був прийнятий ВР України в 1995 р., відповідно до ст. 26 цього Закону, державне управління музеями покладається на Міністерство культури і туризму України, яке здійснює організаційно-методичне керівництво у цій сфері, реалізує національну музейну політику, формує вимоги щодо державного обліку музеїв, створює спеціалізовані організаційні структури для науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення музеїв, здійснює контроль за діяльністю музеїв, обліком і збереженням Музейного фонду України, організує наукові дослідження в галузі музеєзнавства [11].

Нині діючий Закон України “Про охорону культурної спадщини”, прийнятий ВР України у 2000 р. (з наступними змінами) увібрав попередній досвід охорони пам’яток й водночас інтегрував принципи та рекомендації міжнародних пам’яткоохоронних документів [12]. Окремий розділ Закону присвячено управлінню охороною нерухомої культурної спадщини. Відповідно до Закону державне управління у сфері охорони культурної спадщини покладено на Кабінет Міністрів України і спеціально уповноважені у сфері охорони культурної спадщини органи охорони культурної спадщини Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, органи охорони культурної спадщини обласних і районних державних адміністрацій та органи охорони культурної спадщини місцевого самоврядування. В Законі докладно прописані повноваження Кабінету Міністрів України, центрального органу виконавчої влади та інших органів охорони культурної спадщини [13].

Створений з урахуванням сучасних суспільних відносин, Закон “Про охорону культурної спадщини”, безумовно, за своєю сутністю став значним явищем у пам’яткоохоронній сфері незалежної української держави. Водночас на практиці ще залишається відсутність єдиного механізму комплексного збереження об’єктів культурної спадщини.

Ця обставина в певній мірі спонукала до підготовки та прийняття Верховною Радою України у 2004 р. Закону України “Про охо-

рону археологічної спадщини” [14], а також розроблення Міністерством регіонального розвитку та будівництва України проекту Закону “Про охорону архітектурної та містобудівної спадщини” [15].

Як і в законі “Про охорону культурної спадщини”, так і в законі “Про охорону археологічної спадщини” управління цією сферою покладається на Кабінет Міністрів України та спеціально уповноважені органи виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини з відповідно визначеними повноваженнями [16].

Водночас у проекті Закону “Про охорону архітектурної та містобудівної спадщини” управління у сфері охорони архітектурно-містобудівної спадщини покладається на інший орган – центральний спеціально уповноважений орган з питань містобудування та архітектури і спеціально уповноважені органи на місцях [17]. Власне, Міністерство регіонального розвитку та будівництва України через відповідне управління опікується архітектурною та містобудівною спадщиною і зараз, успадкувавши ці функції від колишнього Комітету в справах будівництва і архітектури (Держбуду).

Звернімо увагу й на ту обставину, що як спеціально уповноважений орган у сфері охорони культурної спадщини, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 30 березня 2002 р. №446, було утворено в системі Міністерства культури і мистецтв Державну службу з питань національної культурної спадщини. Цей орган у своїй діяльності керується відповідним Положенням й опікується охороною об’єктів нерухомої культурної спадщини [18].

Згідно з цим положенням, Державна служба з питань національної культурної спадщини здійснює управління науково-дослідними, проектними та реставраційними організаціями, заповідниками та музеями, що належать до сфери управління Міністерства культури і туризму України; координує проведення науково-дослідних робіт з охорони культурної спадщини, діяльність музеїв і заповідників; здійснює контроль за станом обліку збереження, використання, реставрації державної частини Музейного фонду України; здійснює

нагляд за виконанням пам'яткоохоронних заходів на нерухомих об'єктах культурної спадщини; видає дозволи на тимчасове вивезення пам'яток, що належать до Музейного фонду України, проведення археологічних розвідок, розкопів на територіях пам'яток, проведення будівельних робіт у зонах охорони пам'яток; погоджує науково-проектну документацію на виконання робіт з консервації, реставрації, музесфікації, ремонту та використання пам'яток національного значення, проекти забудови та інших господарських робіт в зонах охорони пам'яток та в межах історичних ареалів міст, а також забезпечує проведення інших заходів, пов'язаних з охороною об'єктів культурної спадщини.

Загалом, з погляду на весь комплекс завдань, покладених на Державну службу з питань національної культурної спадщини, принаймні нерухомими. Водночас пам'ятки архітектури та містобудування залишаються, як і раніше, під опікою Міністерства регіонального розвитку та будівництва.

Отже, державне управління охороною навіть нерухомих об'єктів культурної спадщини в Україні є поділимим між двома відомствами. Щоб упевнитись у неприйнятності такої міжвідомчої пам'яткоохоронної роздвоєності достатньо хоча б частково торкнутися характеристики об'єктів культурної спадщини.

Відповідно до Закону України "Про охорону культурної спадщини" нерухомі культурні надбання за видами поділяють на археологічні, історичні, монументального мистецтва, архітектури та містобудування, садово-паркового мистецтва, ландшафтні та науки і техніки [19]. Незважаючи на ту обставину, що архітектурно-містобудівна спадщина вирізняється в окремий вид, переважна більшість пам'яток інших видів, як наприклад пам'ятки історії, археології, монументального мистецтва, садово-паркового мистецтва, культурні ландшафти та навіть пам'ятки науки і техніки, за своєю сутністю у більшості випадків є об'єктами архітектурно-будівельної діяльності та складовими історичних урбаністичних утворень, формують середовище старовинних міст й поселень й загалом складають єдиний пласт пам'яток.

Так, наприклад Ю. Ранінський, торкаючись характеристики пам'яток містобудування, звертає увагу на значущість решток планувальної мережі та забудови старовинних міст як археологічно цінних об'єктів, таких, що зберігають наукову й мистецьку інформацію про архітектурно-містобудівну культуру минулих епох [20].

Ідеться про значний пласт об'єктів архітектурно-містобудівної діяльності, які внаслідок дії різних факторів перетворилися в руїни й тепер за своєю сутністю і значущістю визначаються передусім як об'єкти археологічної спадщини. До такого виду об'єктів культурної спадщини відносять, зокрема, рештки міста-фортеці X–XVIII ст. Чуфут-Кале в Бахчисараї чи руїни давньогрецького міста Ольвія, що існувало в VI ст. до н.е. – IV ст. н.е.

Пам'ятка невіддільна від історії, свідком якої вона була, від довкілля, в якому вона знаходиться. Тобто пам'ятка архітектури водночас може бути пам'яткою історії, становити меморіальну цінність і, навпаки, пам'ятками історії можуть бути окремі споруди, ансамблі, комплекси і визначні місця, які мають ознаки інших видів пам'яток – архітектури, садово-паркового мистецтва, археології, монументального мистецтва тощо.

Об'єкти архітектурно-будівельної діяльності пов'язані з конкретним природним чи природно-антропогенним середовищем, відповідно історико-культурна своєрідність містобудівного утворення, його історико-мистецький образ значною мірою визначається характерним ландшафтом міста. Міський ландшафт в такому разі можна розглядати як спільне творіння природи і людини, тобто віднести до об'єкту культурної спадщини. Наприклад, до цього виду пам'яток належать київські пагорби, що визначають вертикальну панораму міста, чимало об'єктів садово-паркового мистецтва.

Просторова організація містобудівного утворення, його архітектурно-мистецький образ значною мірою визначають й об'єкти монументальної скульптури, декоративної пластики, міського дизайну, що стали складовими історичного середовища відповідних утворень. Такі споруди, як пам'ятник Адаму Міцкевичу

у Львові чи Богдану Хмельницькому в Києві є, безумовно, визначними творами скульптурного мистецтва. Але як складові архітектурно-історичного середовища вони одночасно мають значущість архітектурно-містобудівної спадщини.

У багатьох випадках з пам'ятковими архітектурними спорудами органічно пов'язані визначні твори скульптурної пластики та монументального малярства, декоративно-ужиткового мистецтва, що зумовлює, відповідно, комплексні підходи до їх збереження й охорони.

Таким чином, нерухома культурна спадщина – це цілісний пласт культурних надбань держави і захист їх потребує єдиної державної політики й цілісності системи управління всіма процесами охорони.

Наступним питанням поставленої проблеми державного управління у сфері охорони культурних надбань, зокрема, нерухокої спадщини, є визначення основних функцій держави щодо охорони об'єктів культурної спадщини та окреслення моделі відповідного центрального органу виконавчої влади, здатного забезпечити управління всією пам'яткоохоронною інфраструктурою.

Передусім маємо уточнити суть самого поняття “охорона”, його змістовність, виходячи із сучасного розуміння всього комплексу заходів, що стосуються забезпечення збереження й утримання об'єктів культурної спадщини.

Відповідно до ст. 1 Закону України “Про охорону культурної спадщини”, термін “охорона” трактується як комплекс заходів з обліку (виявлення, наукове вивчення, класифікація, державна реєстрація), захисту, збереження, належного утримання, відповідного використання, консервації, реставрації, реабілітації та музеєфікації об'єктів культурної спадщини [21].

Близьким до нього є визначення цього терміну в Рекомендації із збереження і сучасної ролі історичних ансамблів, де під охороною розуміють виявлення, захист, збереження, реставрація, відновлення, утримання в порядку та відродження до життя історичних або традиційних ансамблів і навколишнього середовища [23].

Досить ґрунтовно розроблено заходи щодо охорони об'єктів культурної спадщини в Рекомендації з охорони на національному рівні культурної та природної спадщини (1972 р.), в якій, зокрема виокремлено наукові, технічні, адміністративні, правові, фінансові, культурно-освітні заходи [23].

Спроби осмислення сутності й структури охоронних заходів щодо об'єктів культурної спадщини простежуються в працях окремих дослідників як, наприклад, Й.Й.Глямжі, І.О.Ігнаткіна, В.І.Акуленка [24]. Так Ігнаткін охороною об'єктів культурної спадщини вважає проведення комплексу соціальних, наукових, технічних заходів спрямованих на продовження фізичного існування й термінів практичного та духовного використання пам'яток; профілактику руйнацій, раціональне використання, реставрацію та інші архітектурно-технічні заходи збереження, а також популяризацію спадщини [25].

Торкаючись проблем охорони та використання пам'яток архітектури, Й.Й.Глямжа розглядає охорону як комплекс заходів адміністративних, до яких відносить облік пам'яток, їхнє дослідження, документування, розроблення законодавчих та нормативних актів, контроль за збереженням та використанням пам'яток, їх реєстрацією, а також популяризацію спадщини.

Отже, поняттям “охорона” охоплюється певний комплекс заходів щодо пам'ятки. Водночас, маємо зауважити, що цим терміном може визначитися і сфера діяльності організацій, відомств, держави. Тоді, відповідно, значно розшириться перелік заходів, спрямованих на забезпечення збереження об'єктів культурної спадщини.

Зважаючи на вищезазначене, можна стверджувати, що змістовними складовими терміну “охорона” є облік (виявлення, вивчення, дослідження, наукова інвентаризація, оцінка вартості, реєстрація) пам'яток; законодавче та нормативне забезпечення заходів зі збереження об'єктів культурної спадщини; управління пам'яткоохоронною сферою та контроль з утриманням пам'яток; забезпечення захисту історичного середовища завдяки встановленню зон охорони, визначення меж історичних аре-

алів в системі історичних міст і сільських поселень; здійснення архітектурно-технічних та науково-технологічних заходів щодо пам'яток (реставрація, функціональна адаптація, організація територій і середовища тощо); популяризація культурних надбань, просвітницька робота щодо пам'яток та організація підготовки фахівців пам'яткоохоронної сфери. Отже, будь-які дії, спрямовані на збереження пам'ятки, її автентичної матеріальної субстанції характерного доквілля, належне утримання, а також системна діяльність організацій, відомств і держави, скерована на збереження об'єктів культурної спадщини, саме й визнаватимуться як охорона.

Щодо системної пам'яткоохоронної діяльності та її ефективності, слід зазначити, що в нинішніх умовах у розвинутих країнах світу її забезпечує функціонування передусім державної, а також громадської та міжнародної систем охорони об'єктів культурної спадщини.

Основою функціонування державної системи охорони пам'яток минувшини в Україні є законодавчо закріплене положення, за яким об'єкти культурної спадщини, що знаходяться на її території, охороняються державою [26].

Державна політика щодо охорони культурних надбань має бути загалом єдиною для усіх видів об'єктів культурної спадщини й мати комплексний характер. Враховуючи неналежне висвітлення цього питання в публікаціях, спробуємо викласти наше бачення ролі держави в пам'яткоохоронній сфері.

Як уже зазначалося вище, охорона об'єктів культурної спадщини – це багатопрофільний комплекс різних заходів: адміністративних, юридичних, наукових, просвітницьких, технічних, економічних та ін. Значна частина цих заходів, необхідних для забезпечення повноцінного збереження пам'яток, є компетенцією держави. Зокрема, завданнями державної системи охорони об'єктів культурної спадщини є:

- законодавче та нормативне забезпечення охорони пам'яток;
- державне управління пам'яткоохоронною сферою та контроль за утриманням пам'яток;
- облік, наукова інвентаризація, вивчення та дослідження пам'яток;
- охорона історичного середовища нерухо-

мих об'єктів культурної спадщини шляхом зонування територій;

- організація науково-методичного нагляду за охороною та реставрацією пам'яток, експертиза пам'яткоохоронної документації;
- створення умов для діяльності науково-дослідних та проектних інституцій, реставраційно-виробничих підприємств пам'яткоохоронної сфери;
- забезпечення широкої популяризації та просвітницької роботи щодо національних культурних надбань і охорони їх у державі;
- організація системної підготовки фахівців пам'яткоохоронної сфери;
- надання фінансової підтримки та створення економічних умов для фінансування пам'яткоохоронних заходів;
- забезпечення нагляду за дотриманням пам'яткоохоронного законодавства та вжиття правових заходів щодо виконання законів України в пам'яткоохоронній сфері.

Для успішної реалізації зазначених вище зобов'язань необхідно забезпечити функціонування в державі потужної пам'яткоохоронної інфраструктури, що включала б центр документації національної культурної спадщини, науково-дослідні та проектно-реставраційні організації, технологічні лабораторії, виробничі підприємства, навчальні центри тощо. Діяльність такої інфраструктури поширюватиметься на весь пласт об'єктів нерухомої культурної спадщини, яка, як уже зазначалося, споріднена типологічно й за методикою охорони та реставрації. Для координації діяльності цього організму потрібно існування єдиної, принаймні для об'єктів нерухомої культурної спадщини, державного органу управління, а також створення державної інспекції контролю за станом охорони, реставрації та утримання об'єктів культурної спадщини.

У нинішній час навіть не стоїть питання про створення нової структури управління. Йдеться про злиття двох управлінських структур в цій сфері, відповідно підпорядкованих Міністерству культури і туризму та Міністерству регіонального розвитку і будівництва. Тож саме утворення на такій основі Державного комітету з питань охорони нерухомої культурної спадщини з регіональною і місце-

вою мережею підвідомчих підрозділів в системі Міністерства культури і туризму є найбільш прийнятним й стане надійною сходинкою на шляху формування сучасної державної системи управління пам'яткоохоронною галуззю в Україні.

Недоцільність на сьогодні залишати управління охороною архітектурно-містобудівної спадщини в підпорядкуванні Міністерства регіонального розвитку і будівництва полягає в тому, що процеси урбанізації територій, модернізації містобудівних інфраструктур історичних поселень та оновлення забудови, стратегічну політику яких визначає це відомство, не дає змоги йому ефективно і незалежно захищати культурні надбання. Це засвідчує сучасний стан культурної спадщини принаймні в таких містах, як Київ, Львів, Харків, Одеса та ін.

Розвиваючи далі перспективу розбудови центрального державного органу охорони національних культурних надбань, слід зазначити, що саме на основі об'єднання служб охорони нерухомої культурної спадщини і музейних цінностей Міністерства культури і туризму складаються умови для формування Державного комітету з питань охорони національної культурної спадщини при Кабінеті Міністрів України, як єдиного державного органу управління у пам'яткоохоронній сфері.

Враховуючи, що пам'яткові ресурси є основою розвитку туристичної галузі, то цілком доцільним слід вважати створення як цілісного утворення Державного комітету з питань охорони національного культурного надбання і туризму України.

Торкаючись найближчої перспективи пам'яткоохоронної галузі і обстоюючи схоронність національних культурних надбань, а якщо поглянути ширше – й розвиток української архітектури, варто порушити питання й про відновлення на державному рівні діяльності академії архітектури як науково-творчої установи. Як засвідчує історичний досвід, саме Українська академія архітектури відіграла значну роль в забезпеченні досліджень охорони та популяризації культурних надбань в повоєнний період. Має знайти своє місце в цих процесах й Академія мистецтв України.

Безумовно, наше бачення системи державної опіки пам'яткоохоронною сферою в перспективі є суб'єктивним й потребує обговорення та уточнення пропозицій. Водночас маємо впевненість, що саме удосконалення управління цією інфраструктурою є однією з важливих ланок подальшого поліпшення охорони національних культурних надбань, і що, своєю чергою, дасть змогу зберегти кращі творіння наших пращурів для прийдешніх поколінь.

Література:

1. Акуленко В. І. Охорона пам'яток культури в Україні. – К.: Вища школа, 1991. – 274 с.
2. Игнаткин И. А. Охрана памятников истории и культуры. – К.: Высш. шк., 1009. – 223 с., ил.
3. Законодавство про пам'ятники історії та культури. Зб. нормативних актів. – К.: Політвидав України, 1970. – 464 с.
4. Рекомендація з охорони на національному рівні культурної та природної спадщини – Охорона культурної спадщини. Зб. міжнародних документів. – К.: АртЕк, 2002. – С. 34–35.
5. Рекомендація із збереження і сучасної ролі історичних ансамблів. – Охорона культурної спадщини. Зб. міжнародних документів. – К.: АртЕк, 2002. – С. 45–46.
6. Положення про пам'ятки культури й природи. – Законодавство про пам'ятники історії та культури. – К.: Політвидав України, 1970. – С. 27–32.
7. Акуленко В. І. Охорона пам'яток культури в Україні. – К.: Вища школа, 1991. – С.148.
8. Положення про охорону пам'яток на території Української РСР. – Законодавство про пам'ятники історії та культури. – К.: Політвидав України, 1970. – С. 38–46.
9. Інструкція про порядок обліку, рестрації, утримання і реставрації пам'ятників архітектури, що перебувають під державною охороною / Законодавство України. – К.: Політвидав України, 1970. – С. 335–392.
10. Закон Української РСР “Про охорону й використання пам'яток історії та культури”. – Радянська Україна. – 14 липня 1978. – С. 3.
11. Закон України “Про музеї та музейну справу” / Правова охорона культурної спадщини. Зб. документів. – К.: ХІК, 2006. – С. 112,113.
12. Закон України “Про охорону культурної спадщини” / Правова охорона культурної спадщини. Зб. документів. – К.: ХІК, 2006. – С.130–162.
13. Там само. – С. 135–141.
14. Закон України “Про охорону археологічної спадщини” / Правова охорона культурної спадщини. Зб. документів. – К.: ХІК, 2006. – С.163–175.
15. Проект Закону України “Про охорону архітектурної та містобудівної спадщини” / Вісник УК ICOMOS. – Т. 2, ч. 1. – К., 2008. – С. 58–71.
16. Закон України “Про охорону археологічної спадщини” / Правова охорона культурної спадщини. Зб. документів. – К.: ХІК, 2006. – С. 165–167.
17. Проект Закону України “Про охорону архітектурної та містобудівної спадщини” / Вісник УК ICOMOS. – Т. 2, ч. 1. – К., 2008. – С. 62.

18. Положення про Державну службу з питань національної культурної спадщини / Правова охорона культурної спадщини. Зб. документів. – К.: ХІК, 2006. – С. 498–504.
19. Закон України “Про охорону культурної спадщини” / Правова охорона культурної спадщини. Зб. документів. – К.: ХІК, 2006. – С. 17, 173.
20. Ранинский Ю. В. Памятники архитектуры и градостроительства. – М.: Высшая школа, 1988. – С. 13.
21. Закон України “Про охорону культурної спадщини” / Правова охорона культурної спадщини. Зб. документів. – К.: ХІК, 2006. – С. 131.
22. Рекомендація із збереження і сучасної ролі історичних ансамблів / Охорона культурної спадщини. Зб. міжнародних документів. – К.: АртЕк, 2002. – С. 43.
23. Рекомендація з охорони на національному рівні культурної та природної спадщини. Зб. документів. – К.: АртЕк, 2002. – С. 36–41.
24. *Игнаткин И. А.* Охрана памятников истории и культуры. – К.: Высшая школа, 1990. – 223 с., ил.; Акуленко В. І. Охорона пам'яток культури в Україні. – К.: Вища школа. – С. 232–255; Глямжа Й. Й. Памятники архитектуры Литвы. – Стройиздат: Ленингр. отд-ние, 1978. – С. 45–58.
25. *Игнаткин И. А.* Охрана памятников истории и культуры. – К.: Высшая школа, 1990. – С. 101; Архитектурно-реставрационные термины. Метод. Пособ. под ред. проф. И. А. Игнаткина. – К., 1990. – С. 105.
26. Закон України “Про охорону культурної спадщини”. Зб. документів. – К.: ХІК, 2006. – С. 130.